

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՄԵՐ ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ՎՍԵՄ. ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆԸ

Նախորդ մեր Խմբագրականը նուիրուած էր Հ. Բ. Ը. Միութեան շուրջ կիսադարեան դործունէութեան, և այն մեծ իրադործումներուն՝ զորս այդ բազմաբարիք Հաստատութիւնը ջանաց և նիւթեց մեր ազգային կեանքին մէջ տարիներէ ի վեր ընդհանրապէս, իսկ Պաղեստինի մերազն ժողովուրդի և Ս. Աթուոյ նկատմամբ մասնաւորաբար, երկու տարիներէ ի վեր տեւող ծանօթ աղէտին հետեւանքով:

Այս տողերով մեր երախտագիտութեան դոյզն հաւաստիքը կ'ուզենք բերել ուրիշ մեծանուն և բարեգործ անձնաւորութեան մը, Ս. Աթուոյս պատուական բարեկամ և բարերար ՎՍԵՄ. ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆԻ: Վստահ ենք թէ թարգման հանդիսանալով Ս. Յակոբեանց ուխտանուէր Միաբանութեան և Պաղեստինի մերազն ժողովուրդի սերտ և սեռն երախտագիտութեան, այսու չենք վիրաւորեր հանրածանօթ ազնուական իր համեստութիւնը:

Ականաւոր հայը, մեր ժողովուրդին ժամանակակից ամենէն պատկառելի և բացառիկ արժէք ներկայացնող դէմքերէն մին է: Մեծ է ան իր ծագումով, իր ծնունդով, իր կեանքով և իր գործով:

Ծագումովը. որովհետեւ Կիւլպէնկեանք Արեւելեան Հայաստանէն Կեսաւրիա փոխադրուած, այդ պատուական հայաշէն կեդրոնին մէջ և այլուր փայլեցուցին իրենց տոհմիկ ձիրքերը: Իսկ ըստ իրենց տոհմային աւանդական տարեգրութիւններու, անոնք կը սերին Վարդ-Պատրիկ Ռշտունիէն:

Ծնունդովը. որովհետեւ շառաւիղն է Կիւլապի Զէլէպիի, որ իր մեծ հայրն էր, և զաւակը Սարգիս Կիւլպէնկեանի, որ շնորհիւ իր առեւտրական ձեռներէցութեան և հանճարին, համազգային նշանակութեան և համբաւի պիտի բարձրացնէր իր գերդաստանին արդէն բազմածանօթ անունը: Իսկ ինքը, արժանաւոր և գերազանց յաջորդը իր հօր, միջազգային ուշադրութեան ու պատմութեան պիտի յանձնէր հայ անունը:

Կեանքովը. հոս անվերապահօրէն պէտք է յայտարարել թէ անհատներու կենսադրութեան մէջ դուն ուրեք կարելի է տեսնել որ պատուոյ մէջ և դիրքերովրայ յառաջդիմութիւնը զուգընթաց եղած ըլլայ զուտ անձնական արժանիքի և մեծ տաղանդի, այնպէս՝ ինչպէս կը հաստատուի Վսեմ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի պարագային:

Իր կեանքը, տեսարան մը ըլլալէ աւելի, զիրք մը ու փառք մըն է մասնաւոր: Զայն դիտելով, հրճուելէ աւելի կը սորվի մարդ, այսինքն կ'աճի փորձառութեամբ և հողիով միանպամայն:

Ձեռք ուղեր ծանրանալ իր բեզուռ կեանքի այն մանրամասնութիւններուն առջև, որոնք կրնան երկարել նման անձնաւորութիւններուն կենսազրութեան զիծը: Պզտիկ հասակէն եկած է Կ. Պոլիս և հոն ստացած իր ուսումը: 19 տարեկանին կը մեկնի Մանչէսթըր, վարելու համար Կիւլպէնկեան Վաճառականական Տան գործերը: Սակայն առեւտրականի սուր բնազդով և իր տոհմին յատուկ եղող նախաձեռնութեամբ, իր ուշադրութեան առարկան ըրաւ առաջին մէկ օրէն քարիւղի և գորգի գործերը, նախատեսելով անոնց ապագայ զարգացումը: Այս շահազրգոութիւնը զինք մղեց Կովկաս, ապա Պաղու, ուսումնասիրութեան համար: Վերադարձին հրատարակեց երկու ուսումնասիրութիւններ, *La Peninsule d'Apcheron et le Pétrole Russe* և *La Transcaucasie et le Peninsule d'Apcheron, Souvenir de Voyage*.

Յետոյ գրեց նոյնպէս *La Fabrication des Tapis en Orient* խորագրով գործ մը, որ ցոյց կուտայ սլաւոկական գորգերու մասնագէտի իր կարողութիւնը:

Նորին Վսեմութիւնը 1899ին գործակցեցաւ Ռօյելը Տըշ քարիւղի ընկերութեան հիմնադիրներէն Սըր Հէնրի Տէթէրտինկի, անոր սկզբնական օրերուն և անոր հմուտ խորհրդականը դարձաւ: Մեծապէս օգնեց այս վերջինին Ռօճիլտի հետ ձեռնարկած իր գործը զուլի հանելու համար:

Կովկասէն վերջ Կիւլպէնկեան շուտով նախագգաց այն կարեւոր դերը, որ վերապահուած էր Մուսուլի: Երբ Առաջին Մեծ Պատերազմի յայտարարութենէն քանի մը ամիսներ առաջ, բանակցութիւններ սկսան Անգլիոյ և Թուրքիոյ միջև ձեռք բերելու համար այս վերջինին քարիւղի ընկերութիւններու դրամագլուխի կէսին իրաւունքը, Կիւլպէնկեան եղաւ այդ բանակցութիւններու զըլխաւոր առանցքը: Իր աշխատանքները այնքան լաւ զնահատուեցան, որ Տէթէրտինկ և Անգլ. Կառավարութիւնը անոր զիջան թրքական քարիւղի ընկերութիւններու արժեթուղթերու 5 առ հարիւրը: Սակայն այս ըստ յաջողութիւնները իրական և արդար մըցանիշներ իրեն համար, եղան իմասններ կարծես աւելի աշխատութեան և արդիւնաւորումի:

Հարստութիւն գիզելէ աւելի, հարստութեան ի հաշիւ իր պայքարը, վեր կը հանէ իր մէջ մէկ ձողմէն առեւտրական տաղանդ և միւս կողմէն ճշմարիտ «ձեռնարկումը», ինչ որ կը հաստատեն այսօր առեւտրական ասպարէզի իր հակառակորդները: Բոլոր այս յաջողութեանքներու մէջ, իր հանճարը մեծագոյն նպաստը բերաւ դարազրուի կազմող այն հսկայ դրամական ու ճարտարարուեստական ձեռնարկներու մէջ: Երբ իր ազգակիցներէն քիչեր տակաւին զիտէին իր այս մեծ նուաճումներու մասին, օտարները իր մէջ ճանչցան ու յարգանքով մասնանիչ ըրին ուշիմ, զիտուն, գործնամիտ և անմըցելի հայը:

Հասարակ տեղիքի մը չափ սովորական դարձած ասութիւն մը եղած է մեր մէջ ըսել թէ՝ մեր մեծ դրամատէրները շատ յաճախ ժլատ են եղած իրենց ազգին կարիքներուն նկատմամբ: Եւ սակայն միւս կողմէն իրողութիւն է թէ ինչ որ մենք ունեցած ենք անցեալին մէջ, և ունինք այսօր, արդիւնքներն են անոնց, որոնք միշտ զիտցած են մեր իմացական և հոգեկան անդաստանները յարգարել և ապահովել զանոնք իրենց իշխանական նուիրատուութիւններովը: Եթէ նկատի առնենք մեր պատմութեան կանխող դարը, և մեր ազգային կեանքի

վերջի շրջանները միայն, հաշուելով արդիւնքները հոգեկան այդ բխումին, Գէորգեան, Ներսէսեան, Լազարեան, Սանասարեան, Կիւլպէնկեան, Մելքոնեան, Եղիայեան, Նուպարեան անուններով ծանօթ, մատնանշած կ'ըլլանք այս մեծ իրողութիւնը։ Այրիներուն լուսաներու շնորհիւ անտարակոյս թէ վառած է և կը վառի մեր Եկեղեցւոյ կանթեղը, ժողովուրդի մը զոհողութեան ճիգին և ոգիին թթխմունն է ան։ Սակայն եթէ թերթենք մեր Եկեղեցիներու, դպրոցներու և ազգային հաստատութիւններու յիշատակարանները, պիտի տեսնենք թէ անոնց մեծ մասը, չըսելու համար բոլորը, զոյաւորուած են իշխանական նուէրներով մեծ մեկենասներուն, որոնք մեր ժողովուրդի ընտրանին կազմած են։ Մեր բոլոր Եկեղեցիներու հովանիին տակ, և դպրոցներու դաւիթներուն մէջ, առհասարակ կը տեսնուի արձանագրութիւնը կամ կը բարձրանայ արձանը անոնց՝ որոնք կերտած են հողիի ու մտքի այդ յուշարձանները ի վայելումն և ի փառս իրենց ազգին և Աստուծոյ։

Վսեմ. Գալուստ Կիւլպէնկեան մին է անտարակոյս ազգային այդ պարծանքներէն, իրըն միջազգային համբաւի արժանացած անհատ և ազգային բարերար, և որ սակայն զիտէ դիմաւորել իր ժողովուրդին պէտքերը կիրթ և աղանդական զգացումներու և դատումի մը մէջէն։ Բարձր մտաւորական, որ վարժուած է մտածելու իր ժողովուրդի մնայուն և բարձրագոյն կարիքներու հաշւոյն, չէ մտածած երբեք ի խնդիր անուան կամ համբաւի, վասնզի փառասիրութիւնը անծանօթ է իր հոգիին։

Իրեն համար դրամը բախտ մը և ուժ մը չէ միայն, այլ արժէք մը՝ կիրարկուելու արժէքներուն ի խնդիր և արժեւորելու զանոնք։ Ի վերջոյ բարիքը չէ որ կը մեծցնէ մարդս, այլ մարդն է որ կ'արժեւորէ և կը մեծցնէ՝ բարիքը։ Անոր համար ինք կը խորշի ցոյցերէ և փառասիրութիւններէ, իր անձին թըմբուելով աշխարհը լեցնելու ընդմտտաբար իղձէն, իր բարձրօրէն մշակուած միտքն ու առաքինի հոգին չեն կրնար հանդուրժել նման մակերեսային զգացումներով զբաղելու և զբաղեցնելու տատանքին։ Վասնզի փառք արհամարհողները միայն ստուգապէս կը փառաւորուին։ անոնք կը փախչին փառքէն, բայց փառքը միշտ պիտի գտնէ զիրենք անվրէպ։ Առաքինութեան շուքն է փառքը որ անբաժան է միշտ անկէ։ Մըղուզ հոգիներու զործ է հետեւաբար փոքրութիւններ փնտռել միշտ մեծութիւններու մէջ։ «Մեր փառքն ու պարծանքը մեր խղճին վկայութիւնը միայն պէտք է ըլլայ» կ'ըսէ առաքեալը։

Իր նկարագրին մէկ ուրիշ գիծն է իմաստութիւնը, կամ, այս բառին աւելի զործնական առումով, ողջմտութիւնը։ Իր բարերարելու կերպին մէջ ոչ միայն բարիքի իմաստասիրութիւնը կը նշմարուի, այլ, ինչպէս ըսինք, իր բարերարելու կերպը բարիքները դիմաւորելու չէ որ կը ձգտի այնքան՝ որքան բարիքները յաւերժելու։ Իր գեղազէտ միտքն ու հոգին, միջազգային մրցակցութիւններու մէջ կռնուած իր կամքը, դիրք մը շինելու և մանաւանդ զայն կարենալ պահպանել իր յաջողութիւնները, զինք մնայուն և անսողիւտ արժէքներու հետամուտ միտք մը դարձուցեր են, ու երբ ներկայացած է առիթը այս կարգի արժէքներուն ի խնդիր զոհելու, Վսեմ. Գալուստ Կիւլպէնկեան պատւաւորաբար եղած է միշտ։

Երբ խօսք եղած է իր ներկայութեան, մեր ազգային կարիքները հոգա-

լու և մեր մտքին ու հոգիին անդաստանները բարդաւաճելու, իր մտքին ու զգացումին սլաքը ուղղուած է միշտ Երուսաղէմին և Էջմիածնին, այն միակ զոյգ Հաստատութիւններուն՝ որոնք լուսաւոր և բախտորոշ դեր մը ունեցած են և ունին մեր գոյութեան ու մշտնջենաւորման մէջ։ Ս. Աթոռոյս բարեկամն ու բարերարը կը հաւատայ թէ Երուսաղէմն ու Էջմիածինը միայն կրնան կատարել կրօնական, կրթական և ազգային բարերար այդ դերը մեր ժողովրդի այժմեան կացութեան մէջ, փրկելով և երկարաձգելով մեր ազգային կրօնական և մշակութային արժէքները, ատով ապահովելու և տեւականացնելու մեր գոյութիւնը։

Այս զոյգ Հաստատութիւնները եղած են միշտ հայ ժողովուրդին համար հայրենի հող և անկիւն, ուր բարախած է միշտ մեր ժողովուրդին սիրտը, ներարկելով սերունդէ սերունդ մեր պապերուն կենսաւէտ հաւատքն ու արիւնը։ Այդ Հաստատութիւններէն միոյն, Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց լայնախարիսխ ու ազգապարծան մենաստանին մէջն է որ կը բարձրանայ Ս. Աթոռոյս Կիւլպէնկեան Մասենադարանը, կառուցուած ի յիշատակ իր երջանիկ ծնողներու, տաղաւարելով իր մէջ կրօնքի, կրթութեան և գրականութեան, երրակի սրբութեամբ նուիրագործուած զանձերը։

Կիւլպէնկեան Մասենադարանին գոյութիւնը ազգային բարիք մըն է, և այդ բարիքին բարերարութիւնը մշտաւ երախտագիտութեան կը մղէ Ս. Յակոբեանց Միաբանութիւնը և ազգը։ Իսկ բարերարը և իր ու իր զերդաստանին անունը միշտ մշտանորոգ կենդանութեամբ յաւերժող Մատենադարանը կը բազմին Միաբանութեան սրտին մէջ, և աչքին առջև, իրենց զաւապարական ու սրտառուչ զեղեցկութեամբ։ Այս առիթով մեր փառաբանութիւններն ու երախտախառն օրհնութիւնները բոլոր անոնց՝ որոնք զիացան ու զիտեն իրենց հետաքրքրութեան առարկայ դարձնել Հայ Եկեղեցին, Հայ դպրոցն ու կրթական հաստատութիւնները, և արժեւորել զանոնք նման իշխանական նուիրատուութիւններով։

Պաղեստինի աղէտին հետեւանքովը, Ս. Աթոռոյ և անոր շուրջ ապաստան գտած մերազն ժողովուրդին նիւթական կարիքներուն ի նպաստ, Նորին Վսեմութիւնը այս երկու տարուան ընթացքին, հինգ անգամներ պարբերաբար, իշխանական նպաստներ ղրկեց Ս. Աթոռ։ Այս առիթով Նորին Վսեմութեան Ս. Աթոռոյ պատուական բարեկամին և բարերարին կը յայտնենք մեր, և Երուսաղէմի մերազն ժողովուրդի ջերմագին երախտագիտութիւնը, մաղթելով ի սրտէ որ Տէրը վարձահատոյց ըլլայ, և մէկին փոխարէն հազարներ պարգեւէ իրեն։ Օրհնէնք յիշատակին իր ծնողաց և յարգանք ու լաւագոյն մաղթանքները Ս. Աթոռոյս Միաբանութենէն իր մեծ բարերարին՝

ՎՍԵՄ. ԳԱԼՈՒՍ ԿԻԻԼՊԷՆԿԵԱՆԻՆ։